

Опубліковано: Беззуб Ю.В. Постать Тараса Шевченка в житті та творчості Бориса Грінченка / Ю.В. Беззуб // Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні та соціально-економічні засади розвитку: матеріали XIV науково-практичної конференції. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. – С. 164-165.

УДК 929 Т. Шевченко: 94 (233) Б. Грінченко

Беззуб Ю.В.

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Анотація. У статті узагальнено роль і місце постаті Тараса Шевченка в житті і творчості Бориса Грінченка, проаналізовано його шевченкознавчі розвідки. У вітчизняній інтелектуальній традиції Б. Грінченко був прибічником трактування образу Шевченка як національного пророка, що сприяло самоусвідомленню народжуваної української нації.

Ключові слова: Нація, національна культура, українське відродження, національна ідея, інтелігенція, шевченкознавство.

Annotation. The article summarizes the role and place of the figure of Taras Shevchenko in the life and work of Borys Hrinchenko. Author analyzed his intelligence about the life and work of T. Shevchenko. In Ukrainian intellectual tradition B. Hrinchenko was advocated the interpretation of the Shevchenko's image as a national prophet who contributed to the emerging consciousness of the Ukrainian nation.

Keywords: Nation, national culture, Ukrainian revival, national idea, intellectuals, Shevchenko studies.

У Бориса Грінченка ще в юнацькі роки сформувалося особливе ставлення до творчості й постаті Тараса Шевченка, що пізніше знайшло своє відображення в листуванні та розвідках письменника.¹ Частково Грінченкові листи про Шевченка опубліковано у збірнику «Т.Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів».² Попри «наскрізь московське, навіть вороже до всього

українського та мужичого» домашнє виховання Грінченка, ознайомлення з «Кобзарем» «зробило» з 13-14-річного хлопця національно свідомого діяча: «Я якось відразу і без ваганнів порвав з усіма московсько-патріотичними тенденціями шовіністичного кольору... і Тарас зробивсь мені і до цього дня застається Пророком» (лист до І.Л. Липи 9.02.1892), а «його «Кобзар» зробився моєю євангелією» (лист до К.Ф. Паньківського 17.08.1892).³ Б. Грінченко опікувався могилою Т. Шевченка, видавав і заохочував інших друкувати дешеві, доступні народіві поетові твори («метелики з Шевченка»), турбувався виданням повного й недорогого «Кобзаря», досліджував творчість поета в світлі європейської критики, опікувався вшануванням Шевченкових роковин, публічно наполягав на необхідності зречення приватних осіб юридичних прав на Шевченкові твори, щоб зробити їх «цілогромадською власністю» й «дати змогу Україні скористуватися з Шевченкового скарбу».⁴

Першорядність постаті Кобзаря в національному відродженні українців є одним з центральних сюжетів 18 публічних листів Б. Грінченка до М. Драгоманова «З України Наддніпрянської», які в 1892-1893 рр. публікувалися в галицько-буковинських виданнях. Нині «діалоги про українську національну справу» двох видатних діячів видано окремою книжкою.⁵ Квінтесенцією Грінченкових «Листів...» є переконання, що «... Шевченко перший виразно висловив ідею повної незалежності української яко нації і вкупі з тим зостався завсїгди і всюди толерантним до інших націй себто: висловив дещо зовсім нове, зовсім нечуване з уст у його попередників, українських письменників. ... Він був перший українець з правдивою національною свідомістю, і ніхто не пособив так, як він, вироблятися доброму вкраїнському національному світоглядові. ... Шевченко з трупів поробив живих людей, бо що таке до нього були українські інтелігенти як українці, коли не трупи? За це ми й звемо його нашим національним пророком, тим ми й бачимо в ньому феноменальне, може, єдине з'явище у всесвітній історії. Ми певні, що в українській літературі

з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного рівного йому своїм значенням у справі нашого національного відродження: будуть великі письменники, але не буде вже пророків».⁶

У 1899 р. Б. Грінченко фактично врятував знамениту колекцію українських старожитностей В. Тарновського, в якій було зібрано безцінні предмети козацької старовини та рукописи, картини й особисті речі Т. Шевченка, інших діячів української історії та культури. Він власноруч перевіз їх із Києва до створеного Чернігівським земством музею⁷ та пізніше разом з дружиною створив «Каталог музея украинских древностей В.В. Тарновского», де описано 758 Шевченкових експонатів.⁸

Б. Грінченко залишив чимало виступів і статей про Кобзаря. У доповіді 1895 р. «Нова сім'я» він потрактував Т. Шевченка як «найбільшого поета і борця за людську волю».⁹ Як «найбільший український поет і один з найпершокласніших поетів слов'янства» осмислюється Кобзар у розвідці «Шевченко», що зберігається в Інституті Рукопису НБУВ (Ф. І. – Од. зб. 31455).¹⁰ У статтях «Шевченкові роковини»¹¹ та «Двоє рідних»¹² (1906) Б. Грінченко оцінив постать Т. Шевченка в тогочасних революційних умовах: поет постав непримиренним борцем з будь-яким гнобленням, послідовним демократом, поетом світової величі. Свої висновки письменник базував на співставленні Т. Шевченка з Г. Гейне. Зауважимо, що влучно проведені ним паралелі без суттєвих застережень залишаються прийнятними й нині. У статті «Шевченків «Кобзар» на селі» (1906) (із деякими змінами вміщеній під заголовком «Тарас Шевченко» у книзі «Перед широким світом» (1907))¹³, Б. Грінченко розвінчав поширене тоді уявлення критиків про поета як «співучого мужичка», «найвищою якістю» якого було те, що він «поет із народу», що часто означало – «позбавлений будь-якої систематичної освіти, відірваний від досягнень світової культури». За переконанням Грінченка, таке уявлення про Шевченка було обмежено-примітивним. Талант, геніальність, яскрава індивідуальність поета ставлять його «не в гурт безіменних народних

творців, а в товариство інших світових поетів» – таких, як Шіллер, Гомер та інші.

Таким чином, у листах і розвідках про Кобзаря Б. Грінченко виступає глибоким шевченкознавцем і сумлінним критиком. Його дослідження зробили помітний внесок у розвиток шевченкіани.

¹ Погрібний А.Г. Борис Грінченко в літературному русі кінця XIX – початку XX ст. Питання ідейно-естетичної еволюції. – К.: Либідь, 1990. – С. 11-12.

² Т.Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів. – К.: Наукова думка, 1966. – 492 с.

³ Там же. – С. 142-143, 148.

⁴ Там же. – С. 75-76, 109, 110-112, 120, 134-136.

⁵ Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. – Київ: Ін-т української археографії, 1994. – 189 с.

⁶ Там же – С. 71-72.

⁷ Немірич (Б. Грінченко). Музей Василя Тарновського // Літературно-науковий вісник. – 1900. – Т. 10. – Кн. 5. – С. 125.

⁸ Погрібний А.Г. Борис Грінченко в літературному русі кінця XIX – початку XX ст. – К.: Либідь, 1990. – С. 12-13.

⁹ Грінченко Б. Нова сім'я // Народ. – 1895. – № 7. – С. 97-101.

¹⁰ Див.: Погрібний А.Г. Борис Грінченко в літературному русі кінця XIX – початку XX ст. – К.: Либідь, 1990. – С. 202.

¹¹ Грінченко Б. Шевченкові роковини // Громадська думка. – 1906. – № 45.

¹² Грінченко Б. Двоє рідних // Твори: В 2 т. / Упоряд. І.І. Пільгука, В.В. Яременка. – К., 1963. – Т. 1. – С. 563-565.

¹³ Грінченко Б. Тарас Шевченко // Перед широким світом. – К., 1907. – С. 120-123.